28/02/2019

Τα ιερά μνημόσυνα – Εκ του αειμνήστου Καθηγητού Ιωάννου Φουντούλη

/ Ορθόδοξες Προβολές

Του αειμνήστου Καθηγητού, Ιωάννου Φουντούλη

Θέμα τῆς παρούσης εἰσηγήσεως εἶναι «Τὰ ἱερὰ μνημόσυνα», δηλαδὴ οἱ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων ἀδελφῶν μας δεήσεις τῆς Ἐκκλησίας. Περιλαμβάνει δὲ δύο μέρη.

Στὸ πρῶτο προσπαθοῦμε νὰ δώσουμε μία ἱστορικὴ εἰκόνα τοῦ θέματος, δηλαδὴ κάνουμε μία ἀναδρομὴ στὴν περὶ μνημοσυνῶν παράδοση καὶ πρακτική τῆς Ἐκκλησίας ἀπ’ ἀρχῆς μέχρις ὅτου παγιώθηκε ἡ λειτουργικὴ τάξη. Ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ στὴν ἱστορία, καὶ στὴν ἐδῶ περίπτωσή μας καὶ σὲ κάθε ἄλλο λατρευτικὸ θέμα, δὲν γίνεται ἁπλῶς ἀπὸ λόγους ἱστορικῆς περιέργειας, ἀλλὰ ἔχει οὐσιαστικὸ λόγο ὑπάρξεως καὶ καλλιεργείας. Ἔτσι κατοχυρώνουμε τὴν νομιμότητα τῆς λειτουργικῆς μας πράξεως καὶ ἐν προκειμένῳ τὶς δεήσεις ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, ποὺ τελεῖ ἡ Ἐκκλησία γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῶν ψυχῶν τους καὶ γιὰ παρηγοριὰ τῶν ζώντων.

Ἔτσι σκέπτεται, θεολογεῖ καὶ ἐνεργεῖ μία παραδοσιακὴ Ἐκκλησία, ὅπως εἶναι ἡ Ὀρθόδοξος. Ἡ παράδοση δικαιώνει καὶ ἐπαληθεύει τὴν σημερινή μας πρακτική. Δὲν καινοτομοῦμε, ἀλλὰ ἀκολουθοῦμε τὴν τάξη ποὺ παραλάβαμε ἀπὸ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους καὶ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Σ’ αὐτὴν μὲ ταπείνωση καὶ ἐμπιστοσύνη στηριζόμαστε καὶ ἐν ὀνόματί της συνεχίζουμε τὴν

πνευματικὴ καὶ λατρευτικὴ ζωὴ μέσα στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ἐπικαλούμενοι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, πιστεύοντας ὅτι ἡ εὐσπλαγχνία του θὰ νικήσει τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μας.

Τὸ λέμε μὲ παρρησία στὶς εὐχὲς τῆς γονυκλισίας τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς Πεντηκοστῆς, ποὺ κατὰ βάση εἶναι νεκρώσιμες εὐχές: «Ἐπιμέτρησον τὰς ἀνομίας ἡμῶν τοῖς οἰκτιρμοῖς σου· ἀντίθες τὴν ἄβυσσον τῶν οἰκτιρμῶν σου τῷ πλήθει τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν» (α’ γονυκλισία, εὐχὴ πρώτη). Στὰ ἐρωτήματα ποὺ τίθενται ἀπὸ πιστοὺς καὶ μὴ πιστοὺς γιὰ τὸ ποιὰ εἶναι ἡ σκοπιμότητα καὶ ποιὸ τὸ ὄφελος γιὰ τοὺς κεκοιμημένους ἔχουν οἱ δεήσεις ποὺ κάνουν γι’ αὐτοὺς οἱ ζῶντες, ἐφ’ ὅσον «ἐν τῷ ἅδῃ οὐκ ἔστι μετάνοια», ἐμεῖς θὰ ἀπαντήσουμε ἐπικαλούμενοι τὴν ἀπὸ αἰώνων πράξη τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ φαινομενικὰ ἁπλοϊκό, «ἔτσι τὸ παραλάβαμε», δείχνει ὅλη τὴν ἐμπιστοσύνη μας καὶ τὴν ἀμετακίνητη καὶ ζωντανὴ ἐλπίδα μας στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ πράξη τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἐκφράζει τὴν πίστη της καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ στὸν κόσμο, ἀποτελεῖ γιὰ ὅλους μας τὴν ἐγγύηση ὅτι οἱ προσευχὲς μας γίνονται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι θὰ εἶναι ὠφέλιμες γιὰ τὶς ψυχὲς τῶν τεθνεώτων. Μὲ ποιὸ τρόπο θὰ γίνει αὐτό, τὸ ἀφήνουμε στὸ ἀνεξιχνίαστο πέλαγος τῆς πολυμήχανης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὴ περίπου εἶναι ἡ ἀπάντησή μας στὸ θέμα ποὺ ἀφορᾶ στὰ μνημόσυνα ἀπὸ λειτουργικὴ ἄποψη. Πῶς θεωρητικά, βάσει τῆς περὶ ἐσχάτων καὶ περὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς καὶ ἀναστάσεως διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς περὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἁγίων θεολογίας της ἀντιμετωπίζεται τὸ θέμα, ἔχει ἐπαρκῶς ἀναλυθεῖ ἀπὸ τὶς προηγηθεῖσες θεωρητικὲς εἰσηγήσεις. Ἐμεῖς θὰ μείνουμε στὴν ἱστορικολειτουργικὴ του πλευρὰ μόνο.

Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία καθιέρωσε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰδικὲς προσευχὲς γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῶν ψυχῶν τῶν κεκοιμημένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν μας. Αὐτὸ ἀποτελεῖ συνέπεια τῆς πίστεως καὶ διδασκαλίας της ὅτι οἱ ἀποθανόντες πιστοὶ ζοῦν καὶ μετὰ θάνατον ἐν Χριστῷ καὶ ὅτι ἡ κοινωνία πίστεως καὶ ἀγάπης μεταξὺ ζώντων καὶ τεθνεώτων δὲν παύει νὰ ὑφίσταται, ἐκφράζεται δὲ μὲ ἀμοιβαῖες προσευχές. Οἱ ζῶντες δέονται ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων καὶ οἱ κεκοιμημένοι ὑπὲρ τῶν ζώντων καὶ μάλιστα οἱ ἅγιοι, ποὺ ἔχουν παρρησία στὸν Θεό. Ἔτσι καθιερώνονται προσευχὲς καὶ ἀκολουθίες ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων εἰς μνήμην αὐτῶν, τὰ μνημόσυνα. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία συνεχίζει πανανθρώπινη παράδοση καὶ πρακτική, νεκρικὰ δηλαδὴ ἔθιμα ποὺ ὑφίσταντο κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐλεύσεως

τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἱδρύσεως καὶ ἐξαπλώσεως τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πού, ἐκχριστιανιζόμενα καὶ ἀποκαθαιρόμενα ἀπὸ προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες, λαμβάνουν νέο περιεχόμενο καὶ νόημα καὶ συνεχίζονται ἀπὸ αὐτήν.

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀπαντοῦν μαρτυρίες γιὰ τὴν πρὸ Χριστοῦ ἰουδαϊκὴ πράξη. Στὸ Τωβὶτ 4,17 ὑπάρχει ἡ προτροπὴ «ἔκχεον τοὺς ἄρτους σου ἐπὶ τὸν τάφον τῶν δικαίων», ποὺ ὑπαινίσσεται τὴν τέλεση νεκροδείπνων στοὺς τάφους ἢ τὴν προσφορὰ ἐλεημοσυνῶν στοὺς φτωχούς, προφανῶς εἰς μνημόσυνο τῶν ἀπελθόντων. Στὸ Β’ Μακκαβαίων 12, 43-45 μαρτυρεῖται ἡ τέλεση θυσιῶν «περὶ ἁμαρτίας» ὑπὲρ τῶν «μετ’ εὐσέβειας κοιμωμένων». Ὁ Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος ἔστειλε στὸν ναὸ τῶν Ἱεροσολύμων τὰ ἀπαιτούμενα γιὰ νὰ τελεσθεῖ θυσία γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔπεσαν στὸν πόλεμο. Ἡ συγγένεια μὲ τὴν σχετική, μεταγενέστερα βέβαια, χριστιανικὴ πράξη εἶναι ἐμφανής.

Θυσίες ὅμως καὶ προσφορὲς ὑπὲρ τῶν νεκρῶν ἔκαναν καὶ οἱ εἰδωλολάτρες. Ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὁμήρου ἦταν γνωστὰ τὰ «περίδειπνα», κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπιστεύετο ὅτι συνέτρωγε καὶ ὁ νεκρὸς μαζὶ μὲ τοὺς παρακαθημένους. Τὰ ἐπιμνημόσυνα δεῖπνα αὐτὰ ἐτελοῦντο σὲ ὁρισμένες τακτὲς ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου ἡμέρες, τὴν τρίτη, τὴν ἑνάτη, τὴν τριακοστὴ καὶ κατ’ ἔτος τὴν «γενέθλιο» ἡμέρα τοῦ νεκροῦ, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐπέτειο τῆς γεννήσεώς του – ὄχι τοῦ θανάτου του. Ἡ συγγένεια καὶ ἐδῶ μὲ τὴν χριστιανικὴ πρακτικὴ εἶναι ἐμφανέστατη.

Οἱ χριστιανοὶ συνεχίζουν, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, τὰ ἀνωτέρω μὲ ἕνα διπλὸ τρόπο· τὶς ἐλεημοσύνες ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων, ὡς ἔκφραση ἀγάπης πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς, καὶ τὶς προσευχές. Ἤδη οἱ «Ἀποστολικὲς Διαταγὲς» (τέλος Δ’ αἰῶνος) συνιστοῦν νὰ δίδονται «ἐκ τῶν ὑπαρχόντων» τοῦ νεκροῦ καὶ «εἰς ἀνάμνησιν αὐτοῦ» ἐλεημοσύνες στοὺς φτωχοὺς (Η’ 42). Τὸ ἴδιο συνιστοῦν καὶ ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἱερώνυμος, ὁ Τερτυλλιανός, ὁ ψευδο-Ἀθανάσιος καὶ ἄλλοι παλαιοὶ πατέρες καὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς. Παραλλήλως ὅμως ἐτελοῦντο στοὺς τάφους τῶν νεκρῶν καὶ τὰ «περίδειπνα» ἢ «μακαρίαι», ποὺ ἔχουν ἐπιβιώσει μὲ διάφορες ἐξελιγμένες μορφὲς κατὰ τόπους μέχρι σήμερα. Καὶ τὰ «περίδειπνα» δὲν εἶναι ἄσχετα πρὸς τὴν περὶ ἐλεημοσυνῶν πρακτική, ἀφοῦ σ’ αὐτὰ συνέτρωγαν ὄχι μόνο συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ καὶ κληρικοί, πτωχοὶ καὶ ξένοι (Ἀποστ. Διαταγαὶ Η’ 44, Αὐγουστίνου Ἐξομολογήσεις Ι, 2, Βαλσαμὼν κ.λπ.). Εἶναι ἄξιο σημειώσεως τὸ πνευματικὸ νόημα ποὺ δίδεται ἀπὸ τὶς «Ἀποστολικὲς Διαταγὲς» στὶς συνεστιάσεις αὐτές, ὡς μίας πράξεως προσευχῆς καὶ πρεσβείας τῶν ζώντων ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων («ἐν δὲ ταῖς μνείαις αὐτῶν καλούμενοι μετὰ εὐταξίας ἐστιάσθε καὶ φόβου Θεοῦ, ὡς δυνάμενοι καὶ πρεσβεύειν ὑπὲρ τῶν μεταστάντων» Η’ 44).

Ἤδη πάντως στὶς «Ἀποστολικὲς Διαταγὲς» ὑπάρχουν ὄχι μόνο διαμορφωμένες εὐχὲς καὶ διακονικὲς αἰτήσεις «ὑπὲρ ἀναπαυσαμένων ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν ἡμῶν», ποὺ κατὰ βάσιν περιέχουν τὰ αἰτήματα ἀκόμα καὶ τὶς φραστικὲς διατυπώσεις ποὺ μᾶς εἶναι οἰκεῖες ἀπὸ τὶς ἐν χρήσει εὐχὲς («παρίδῃ αὐτῷ πᾶν ἁμάρτημα ἑκούσιον καὶ ἀκούσιον καί… κατατάξῃ εἰς χώραν εὐσεβῶν, ἀνειμένων εἰς κόλπον Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ… ἔνθα ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμὸς» Η’ 41), ἀλλὰ καὶ μαρτυρία ὅτι ὑφίσταντο ἤδη ὡς καθοριζόμενα ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τὰ τρίτα, τὰ ἔνατα, τὰ τεσσαρακοστὰ καὶ τὰ ἐνιαύσια μνημόσυνα. Δίδεται δὲ μία βιβλικὴ ἢ ὑποτυπώδης θεολογικὴ δικαίωση γιὰ τὸ καθένα:« Ἐπιτελείσθω δὲ τρίτα τῶν κεκοιμημένων ἐν ψαλμοῖς καὶ ἀναγνώσεσι καὶ προσευχαῖς διὰ τὸν διὰ τριῶν ἡμερῶν ἐγερθέντα• καὶ ἔνατα εἰς ὑπόμνησιν τῶν περιόντων καὶ τῶν κεκοιμημένων καὶ τεσσαρακοστὰ κατὰ τὸν παλαιὸν τόπον, Μωϋσῆν γὰρ οὕτως ὁ λαὸς ἐπένθησε· καὶ ἐνιαύσια ὑπὲρ μνείας αὐτοῦ» (Η’ 42).

Παρόμοιες θεολογικὲς ἑρμηνεῖες μὲ ἀναγωγὲς στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἢ στὴν θεολογικὴ σημασία τῶν ἀριθμῶν ἢ ἰδιαιτέρως στὸν βίο καὶ στὶς μετὰ τὴν ἀνάσταση ἐμφανίσεις τοῦ Κυρίου ἔχουν δοθεῖ πολλὲς γιὰ τὴν δικαιολόγηση τῆς ἐπιλογῆς τῶν ἡμερῶν τελέσεως τῶν μνημοσυνῶν: Ἁγία Τριάς, τριήμερος ταφὴ τοῦ Κυρίου (τὰ τρίτα), τὰ ἀγγελικὰ τάγματα ἢ ὁ ἱερὸς ἀριθμὸς 3 ἐπὶ 3 ἢ ἡ ἐμφάνιση τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ὀγδόη μετὰ τὴν ἀνάσταση ἡμέρα (τὰ ἔνατα), ἀνάληψη τοῦ

Κυρίου σαράντα ἡμέρες μετὰ τὴν ἀνάσταση (τὰ τεσσαρακοστὰ) κ.ο.κ.

Ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης ἀναφέρει καὶ ἄλλες ἑρμηνεῖες ποὺ κυκλοφοροῦσαν κατὰ τὴν ἐποχή του, ποὺ συσχέτιζαν τὶς ἡμέρες τῶν μνημοσυνῶν μὲ τὶς ἀντίστοιχες φάσεις τῆς συλλήψεως καὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐμβρύου ἀφ’ ἑνός, καὶ τῆς φυσικῆς διαλύσεως τοῦ σώματος μετὰ τὴν ταφὴ ἀφ’ ἑτέρου. Αὐτὲς βασιζόταν στὶς ἰατρικὲς γνώσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ δὲν τὶς υἱοθετεῖ ὁ Συμεών, ποὺ ὀρθῶς προτιμᾶ «πνευματικῶς νοεῖν πάντα καὶ θείως καὶ μὴ ἐκ τῶν αἰσθητῶν συνιστᾶν τὰ τῆς Ἐκκλησίας» (Διάλογος, κέφ. 371).

Ἕνα πάντως εἶναι σημαντικό, ὅτι ἡ Ἐκκλησία διατήρησε προχριστιανικὰ ἤθη ποὺ δὲν ἀντέλεγαν στὴ διδασκαλία της, ἔδωσε σ’ αὐτὰ νέο χριστιανικὸ νόημα καὶ τροποποίησε μερικὰ γιὰ θεολογικοὺς λόγους. Ἔτσι ἐνεργεῖ ὅταν μεταθέτει τὰ τριακοστὰ στὴν τεσσαρακοστὴ ἡμέρα, ἐμφανῶς ἀπὸ ἰουδαϊκὴ ἐπὶδραση καὶ ἀπὸ συσχετισμὸ πρὸς τὴν ἀνάληψη τοῦ Κυρίου. Ἔτσι τελεῖ καὶ τὰ ἐνιαύσια, ὄχι, κατὰ τὴν ἄνευ σημασίας ἡμέρα τῆς φυσικῆς γεννήσεως τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἐν Χριστῷ γεννήσεως καὶ τελειώσεως καὶ εἰσόδου στὴν ἀληθινὴ ζωή, τὴν ἡμέρα δηλαδὴ τῆς «κοιμήσεως» τῶν πιστῶν, τὴν «γενέθλιο ἡμέρα» τους. Δὲν ἐπιδίδεται σὲ ἀνούσιους καὶ ἀνωφελεῖς πολέμους καὶ σκιαμαχίες, ἀλλὰ ἀναπλάθει ἐν Χριστῷ τὸν κόσμο. Πολὺ σοφὴ τακτική.

Ἀπὸ τὰ σωζόμενα τυπικὰ διαφόρων Μονῶν μαθαίνομε τὰ νεκρικὰ ἔθιμα ποὺ τηροῦνταν στὰ μοναστήρια καὶ προφανῶς καὶ στὶς κατὰ κόσμον ἐκκλησίες. Ἐπὶ τὶς σαράντα πρῶτες ἡμέρες ἐγίνετο καθημερινῶς κατὰ τὶς ἀκολουθίες τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ ὄρθρου εἰδικὴ δέηση ὑπὲρ τοῦ κοιμηθέντος καὶ προσεφέρετο ὑπὲρ αὐτοῦ ἡ ἀναίμακτος θυσία. Στὴν ἰδιαιτέρως μεγάλη σπουδαιότητα τῆς τελέσεως τῆς θείας εὐχαριστίας ὑπὲρ τοῦ κεκοιμημένου, τῆς μνημονεύσεώς του κατ’ αὐτὴν καὶ τῆς ὠφελείας του ἀπὸ αὐτὴν ἀναφέρονται οἱ πατέρες ἀπὸ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Δ’ αἰών), ποὺ τονίζει ὅτι «μεγίστην ὤνησιν»(μεγάλη ὠφέλεια) εὑρίσκουν οἱ ψυχὲς «ὑπὲρ ὧν ἡ δέησις προσφέρεται τῆς ἁγίας καὶ φρικωδέστατης προκειμένης θυσίας» (Μυσταγωγικὴ Κατήχησις Ε’9), μέχρι καὶ τοῦ ἁγίου Συμεὼν Θεσσαλονίκης (ΙΕ’ αἰών).

Ὁ τελευταῖος συνδυάζει τὴν παραδοσιακὴ περὶ λειτουργίας θεολογία, εἰδικότερα στὴν ἐκ τῆς μνημονεύσεως τῶν κεκοιμημένων κατὰ τὴν ἐξαγωγὴ τῶν μερίδων στὴν πρόθεση ὠφέλεια, γιατί μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν διὰ τῆς μερίδος τους στὸ δισκάριο μετέχουν μυστηριωδῶς καὶ ἀοράτως τῆς χάριτος, κοινωνοῦν, παρακαλοῦνται, σώζονται καὶ εὐφραίνονται ἐν Χριστῷ (Διάλογος, κεφ. 373). Ἂν ἀπέθνησκε κάποιος κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τεσσαρακοστῆς ἢ ἡ περίοδος τῶν

σαράντα λειτουργιῶν ἐνέπιπτε μερικῶς μέσα σ’ αὐτή, ἐγίνετο μία εὔλογη διευθέτηση. Τὰ τρίτα ἐτελοῦντο τὸ πρῶτο Σάββατο, τὰ ἔνατα τὸ δεύτερο καὶ τὸ σαρανταλείτουργο ἄρχιζε ἀπὸ τὴ Δευτέρα μετὰ τοῦ Θωμᾶ. Ἡ διάταξη αὐτὴ εἶναι πολλαπλῶς σημαντικὴ καὶ θὰ ἐπανέλθουμε στὸ δεύτερο μέρος τῆς εἰσηγήσεως.

Ἂς κρατήσουμε τὸ βασικό της δίδαγμα ὅτι τὸ κυρίως μνημόσυνο τοῦ κεκοιμημένου γίνεται διὰ τῆς θείας λειτουργίας ἤ, μὲ ἄλλους λόγους, ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἀκολουθία τοῦ μνημοσύνου εἶναι συνδεδεμένη ἀρρήκτως μὲ τὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας, ὅπως εἴδαμε παλαιότερα γιὰ τὸ βάπτισμα, τὸν γάμο, τὸ εὐχέλαιο κ.λπ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀτομικὰ μνημόσυνα ποὺ γίνονται κατὰ τὴν τρίτη, ἐνάτη, τεσσαρακοστὴ ἀπὸ τὴν ἀπὸ τῆς κοιμήσεως ἡμέρα καὶ κατὰ τὴν κατ’ ἔτος μνήμη τοῦ θανάτου τοῦ κεκοιμημένου, ἡ Ἐκκλησία ἔχει εἰσαγάγει σ’ ὅλες τὶς ἀκολουθίες τῆς δεήσεις ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν καὶ μακαρίας μνήμης τῶν προκεκοιμημένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν μας, δηλαδὴ γενικῶν δεήσεων ἢ καὶ εὐχῶν, ποὺ μποροῦν νὰ ἐξειδικευθοῦν μὲ τὴν μνημόνευση ὀνομάτων. Ἔτσι ἔχουμε τὶς ἐκτενεῖς τοῦ ἑσπερινοῦ, τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς θείας λειτουργίας (« Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεός... Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ μακαρίας μνήμης καὶ αἰωνίου ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν...»), τὴν ἀκολουθία τῆς προσκομιδῆς καὶ τὰ μετὰ τὸν καθαγιασμὸ δίπτυχα τῆς θείας λειτουργίας, τὸ «Εὐξώμεθα» τοῦ μεσονυκτικοῦ καὶ τοῦ ἀποδείπνου, τὸ νεκρώσιμο τροπάριο στὴν τριθέκτη καὶ ἰδιαιτέρως τὸ δεύτερο μέρος τοῦ καθημέραν μεσονυκτικοῦ, ποὺ στὶς πηγὲς χαρακτηρίζεται «τρισάγιον ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων» καὶ περιλαμβάνει δύο ψαλμοὺς (τὸν ρκ’ καὶ ρλγ’), τρισάγιο κ,λπ., τρία νεκρώσιμα τροπάρια («Μνήσθητι, Κύριε, ὡς ἀγαθός...» κ,λπ.) καὶ θεοτοκίο καὶ τὴν νεκρώσιμο εὐχὴ («Μνήσθητι, Κύριε, τῶν ἐπ’ ἐλπίδι ἀναστάσεως...»).

Σ**τοὺς κεκοιμημένους καὶ στὶς ὑπὲρ αὐτῶν δεήσεις εἶναι ἀφιερωμένα ὅλα τὰ Σάββατα τοῦ ἔτους.** Κατ’ αὐτὰ ψάλλονται νεκρώσιμα τροπάρια καὶ κανὼν κατὰ τὸν ἦχον τῆς ἑβδομάδος, τελοῦνται δὲ κανονικῶς καὶ τὰ μνημόσυνα. Ἐξαιρέτως δὲ δύο Σάββατα κατ’ ἔτος, τὸ Σάββατον πρὸ τῆς Ἀπόκρεω καὶ τὸ Σάββατον πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς, εἶναι ἡμέρες κοινῶν καὶ πανδήμων μνημοσυνῶν ἀφοῦ κατ’ αὐτὰ «μνήμην ἐπιτελοῦμεν πάντων τῶν ἀπ’ αἰῶνος κεκοιμημένων Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, πατέρων καὶ ἀδελφῶν». Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ Σαββάτου ὡς νεκρωσίμου ἡμέρας ὀφείλεται ἀφ’ ἑνὸς μὲν στὸν χαρακτηρισμό της στὴν Γένεση ὡς ἡμέρας «καταπαύσεως» ἀπὸ τῶν ἔργων τοῦ δημιουργοῦ του κόσμου Θεοῦ (Γεν. β’2), ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν κατὰ τὸ Σάββατο ἐκεῖνο τῆς ἑβδομάδος τῶν ἁγίων παθῶν «σαββατισμὸ» τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ στὸν τάφο. Ἀνάλογες νεκρώσιμες ἑορτὲς κατ’ ἔτος ὑπῆρχαν καὶ στὸν προχριστιανικὸ κόσμο ποὺ ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ τὰ

κοινὰ μνημόσυνα τῶν δύο Ψυχοσαββάτων. Στὸ Σάββατο πρὸ τῆς Ἀπόκρεω μεταξὺ ς’ καὶ ζ΄ ὠδῆς τοῦ κανόνος τοῦ ὄρθρου ὑπάρχει θαυμάσιο Συναξάριο γραμμένο ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Κάλλιστο Ξανθόπουλο, στὸ ὁποῖο ἀναλύεται ἡ περὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καὶ διεξοδικῶς ἐκτίθενται τὰ περὶ μνημοσυνῶν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας τῶν ψυχῶν τῶν κεκοιμημένων.

Τελετουργικὰ Θέματα τ. Γ΄, Ἔκδ. Ἀποστ.Διακονίας, 2007

Εκ του ορθοδόξου ιστολογίου του Ιερού Ναού Αγίας Ζώνης Πατησίων agiazoni.gr